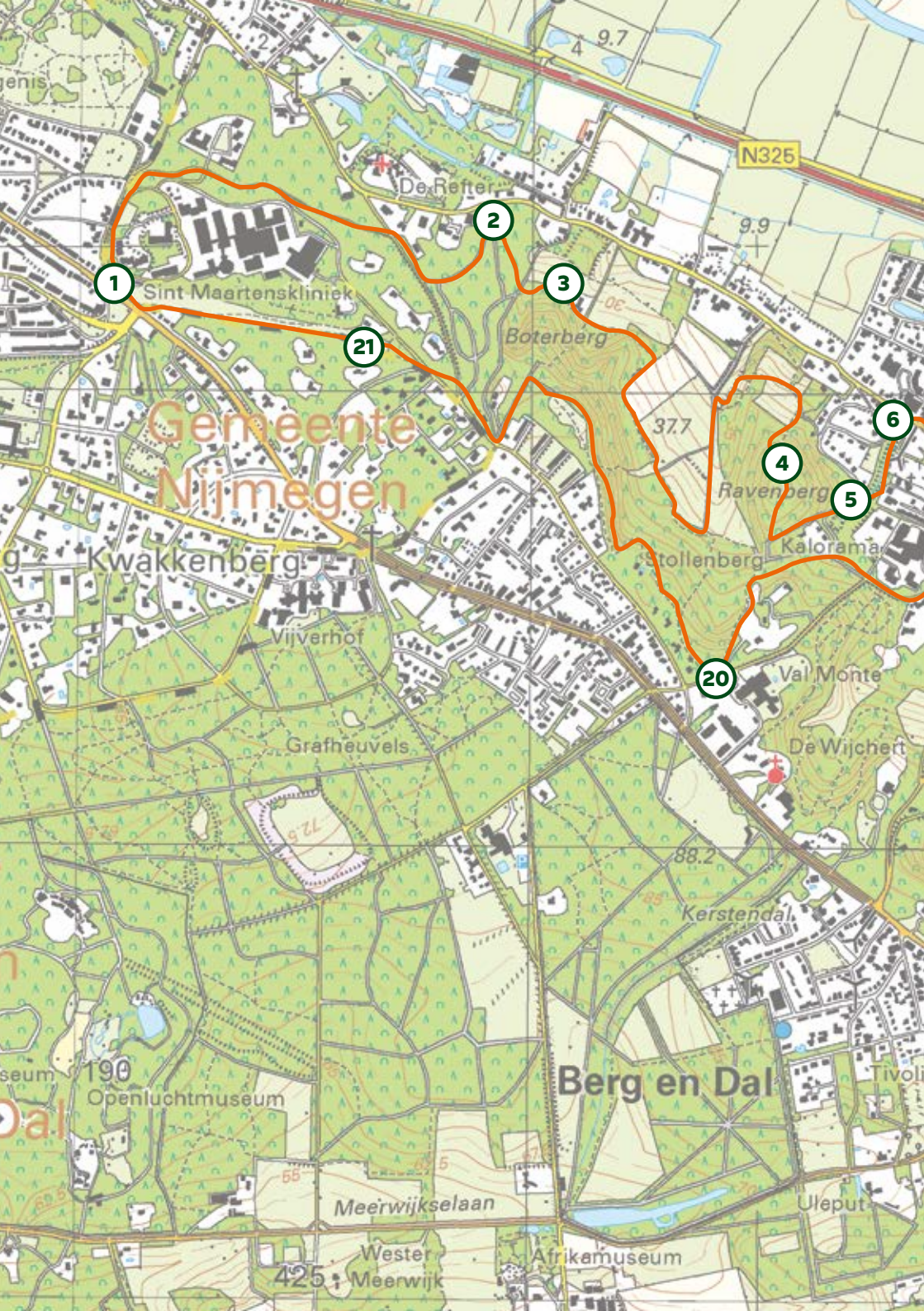

N70

Een iconische
wandelroute
over de
Nijmeegse
heuvelrug

Arno van der Kruis

1

Sint Maartenskliniek

2

De Refter

3

Boterberg

21

Gemeente Nijmegen

6

4

Ravenberg

5

Kaloramarkt

20

Val Monte

De Wijchert

Grafheuvels

88.2

Kerstendal

Berg en Dal

190

Openluchtmuseum

Meerwijkselaan

Wester Meerwijk

Afrikamuseum

Uleput

N325

9.7

9.9

37.7

88.2

425

VOORWOORD

De N70-natuurwandelroute bestaat in 2020 vijftig jaar. Deze route is ontstaan in het Europees Natuurbeschermingsjaar 1970. Boswachters van Staatsbosbeheer en het Geldersch Landschap gaven gehoor aan de oproep om aandacht aan natuur- en milieubescherming te schenken en zij legden een wandelroute aan door hun natuurterreinen van de Heerlijkheid Beek en de Duivelsberg. Deze N70-route was direct geliefd bij vele wandelaars en hij is nog altijd erg populair.

Het eerste deel van dit boekje schetst de sfeer van de **natuurwandelroute (N70-route)**. Het geeft informatie over allerlei bijzonderheden onderweg en over het landschap en de natuur langs de route. Daarnaast wordt in dit deel de geschiedenis en het ontstaan van deze route beschreven. Er wordt een helder beeld gevormd van het doorzettingsvermogen van veel lokale mensen die deze route vijftig jaar in stand hielden.

Het tweede deel van het boekje gaat dieper in op de achtergronden van het **Europees Natuurbeschermingsjaar 1970 (N70)** en de activiteiten die toen in Nijmegen en omgeving werden georganiseerd. Veel mensen werden zich bewust van de milieuverontreiniging en de teloorgang van de natuur. De echo van dat bijzondere jaar is tot vandaag de dag nog merkbaar in de lokale natuur- en milieubeweging.

Dit verhaal is geschreven ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de N70-route. De schrijver hoopt dat de prachtige route nog lang zal leven en dat heel veel mensen tot ver in de toekomst geïnspireerd mogen raken door deze bijzondere wandeling over de heuvelrug ten oosten van Nijmegen.

**14,5 kilometer
375 hoogtemeters
500 traptreden**

N70
DE
NATUUR
WANDEL
ROUTE

Een beschrijving van de route: kiekeboe spelen met de Ooij

57 m In Nijmegen start de N70-route ① op de Bergen Dalseweg ter hoogte van de ingang van de Sint Maartenskliniek. Een houten bord met het opschrift 'NATUURROUTE N-70' wijst de wandelaar de weg. Het eerste traject gaat over de Holleweg richting Ubbergen, via het klinkerweggetje omhoog, vervolgens omlaag en dan weer omhoog over een steil bospad tussen machtige beuken door. Daarna gaat het bospad steil omlaag door de Bossen van Dommer.

Er staan kleine boerderijtjes langs de Holleweg en in het bos schemeren de gebouwen van de grote kliniek op de heuvel en de met veel groen omgeven villa's langs de Rijksstraatweg beneden door.

De toon is gezet voor deze bijzondere rondwandeling van ongeveer 14,5 kilometer over de heuvelrug tussen Nijmegen en de Duitse grens. Er moeten veel hoogtemeters worden overwonnen in dit reliëfrijke gebied. Het is spannend welk uitzicht er na elke heuvel komt en hoe ver je elke keer kunt kijken. Na de oversteek van de Jan Dommer van Poldersveldtweg komt plotseling het eerste vergezicht. Op de vooruitgeschoven heuvel van het Reigersbos ② vormen de oude beuken en dennen een groene kijkdoos op de Ooijpolder met het oude kerkje van Persingen als blikvanger.

54 m

De telkens opdoemende vergezichten, die deze wandeling kenmerken, inspireerden een journalist van de Gelderlander in 1971 tot de krantenkop "Kiekeboe spelen met de Ooij". Hij roemde de N70-wandeling om het feit dat het de wandelaar een geweldig mooie blik gunt op de naastgelegen Ooijpolder die ook zoveel groene kwaliteit heeft. De Ooijpolder is een door de rivier de Waal gevormde vlakte met graslanden, akkers en boomgaarden, met dorpen en terpboerderijen, met een slingerende dijk, met kolken en uiterwaarden en met steenfabrieken. Dit rivierenlandschap heeft ten oosten van Nijmegen zijn open en groene karakter behouden. De vergezichten op de N70-route nodigen de wandelaar uit om ook daar eens te gaan kijken.

Vergezicht op Persingen vanaf het uitzichtpunt op de Reigersberg

39 m

Na een afdaling door bos gaat de route verder langs de bosrand met zicht op de Elyzeese Velden ③. Deze mythologische naam is waarschijnlijk verzonnen door een romantische dichter of schilder. In de negentiende eeuw werkten veel kunstenaars in Beek en zij gaven de sfeer van de 'heerlijke natuurtooneelen' in hun schilderijen en gedichten weer. Lokale mensen noemen dit gebied de Westerakker. Deze veldnaam is waarschijnlijk veel ouder dan de romantische naam Elyzeese Velden. Het is een fraai golvende landbouw-enclave met weilanden en een enkele akker. De bosranden en de soortenrijke hagen tussen de percelen geven het gebied een intiem karakter, met hier en daar een vergezicht naar de polder.

70 m

Dan zigzagt de route linksom een beboste heuvel en beklimt de wandelaar, over een steil pad dat plaatselijk tot traptreden is vergraven, de vooruitgeschoven Ravenberg ④. De heuvelrug, die zich uitstrekt van Nijmegen tot Kleef en die hoefijzervormig om Groesbeek heen buigt, heeft hier een behoorlijk grillig karakter. De heuvelrand langs de Ooijpolder is doorsneden met dalen. Deze zijn ontstaan door de eroderende werking van stromend water. In het verre verleden, in koude tijden, was dat vooral smeltwater. Later speelden afstromend regenwater en ook het grondwater, dat in bronnen langs de heuvelrand aan het oppervlak komt en in bronbeken naar de polder stroomt, een grotere rol. Het resultaat is een grillige rafelrand die op een reliëfkaart fraai zichtbaar is.

Reliëfkaart van de heuvelrand bij Ubbergen en Beek (bron: www.ahn.nl)

De Ravenberg

De heuvelrug is een enorme wal die in de voorlaatste ijstijd (Saalien), 200.000 tot 130.000 jaar geleden, werd opgestuwd door een gletsjer die vanuit Scandinavië tot hier doorschoof. Deze stuwwal bestaat uit afzettingen van de riviervlakte van de Rijn. Tijdens het hoogtepunt van deze ijstijd werd de rivier door de gletsjer naar het zuiden gedrongen. De Veluwe, de Elterberg en het Montferland zijn ook restanten van het stuwwallen-complex uit die tijd. Toen de gletsjer zich weer terugtrok naar het noorden brak de Rijn door de stuwwal tussen Kleef en Elten heen en daarbij ontstond de Gelderse Poort. Het rivierwater erodeerde de stuwwallen en daarom zijn de hellingen bij Ubbergen en Beek nu zo steil. Bij helder weer zijn de Elterberg en de Veluwezoom op de uitzichtpunten goed te zien.

28 m Vanaf de Ravenberg daalt de route af naar Beek door het Kastanjedal ⑤. Dit is een kort en steil dal met een bronbeek die altijd een constante stroom water bevat. Benedenstrooms ligt een kunstmatig vijvertje dat als waterbuffer diende voor een watermolen. Het zuivere bronwater uit de beken in Ubbergen en Beek werd vroeger gebruikt door veel kleine wasserijen. Ter herinnering aan het wasserijverleden zijn op twee plaatsen langs de Rijksstraatweg, waar beeklopen de weg passeren, de beelden *Het Wasvrouwkje* en *De Bleekster* van de Nijmeegse kunstenaar Jan Schoenmakers geplaatst.

De brongebieden zijn natuurparels! Het zuivere bronwater welt met een constante temperatuur van circa acht graden op uit de bodem en creëert stabiele milieumomstandigheden voor bijzondere planten en dieren die aan de natte en koele omstandigheden

Paarbladig goudveil

zijn aangepast. Het brongebied van het Kastanjedal ligt in een brede vlakke kom en de vegetatie wordt gedomineerd door het paarbladig goudveil. Deze botanische zeldzaamheid legt in het voorjaar tijdens de bloei van de plantjes een groengele waas over de bronnen heen. Het intieme dal krijgt een extra bekoring door de majestueuze tamme kastanjabomen op de helling boven de bronkoppen. De dikste boom, die bekend staat als de Kabouterboom, heeft een stamomtrek van 8,5 meter en hij heeft een geschatte leeftijd van 450 jaar.

Na het Kastanjedal loopt de route via de Rijksstraatweg door Beek, langs de beelden van het wasvrouwje ⑥, onder aan het Kastanjedal, en de bleekster ⑦, in het centrum van het dorp. Watermolens en wasserijen zijn in de vorige eeuw uit het dorp verdwenen. Het bronwater verloor zijn gebruikswaarde en het werd direct afgevoerd via het riool. Nu wordt het zuivere water weer op waarde geschat en stroomt het in stenen goten door het dorp. Daarna stroomt het door sloten en beken naar het Meertje in de Ooijpolder. Toch heeft het bronwater ook weer nieuwe toepassingen gekregen. In Ubbergen wordt in stromend bronwater waterkers gekweekt en het water is ook de zuivere basis voor het lokale Hanenberg's bier.

16 m

Na de wandeling door het dorp loopt de N70-route via de Van Randwijckweg omhoog door het Keteldal. Na een paar honderd meter buigt de route naar het oosten in de richting van de Duivelsberg. Hier staat de replica van een bijzondere houten grenspaal ⑧ met het opschrift 'Laat vriendschap helen wat grenzen delen.' Het Keteldal vormde eeuwenlang de grens met Duitsland. Na de Tweede Wereldoorlog werd de Duivelsberg geannexeerd door Nederland. Aanvankelijk wilde de Nederlandse regering bij wijze van herstelbetaling een groot Duits grensgebied annexeren van wel 1840 km². Na een internationale conferentie in 1949 bleef slechts 69 km² van de aanspraak over. Dit annexatiegebied werd na jarenlange onderhandelingen met de Bondsrepubliek, in ruil voor 280 miljoen Duitse Mark, weer grotendeels teruggegeven. Er werd een uitzondering gemaakt voor een paar geringe grenscorrecties, waaronder die van de Duivelsberg, het aangrenzende Wylermeer en de landbouwgrond ten westen van de Querdamm (totaal 125 ha). De Nijmegenaar Marinus van der Goes van Naters (de 'rode jonker'), een PvdA-politicus die zich inzette voor de bescherming van natuur en milieu, heeft er bij de Nederlandse onderhandelaars op aangedrongen dit natuurgebied bij Nederland te voegen.

38 m

Replica van de historische grenspaal in het Keteldal

61 m Na een steile klim over de Vossenberg ⑨ daalt het pad langzaam langs de bosrand met uitzicht op de graslanden en de heggen van Palland ⑩. Na de Westerakker is dit de tweede intieme landbouwenclave op de route. Tot in de jaren zestig van de vorige eeuw bewerkten lokale boeren de kleine akkers, de graslanden en de boomgaarden op de hellingen. Nu maken de landbouwpercelen deel uit van het natuurgebied de Duivelsberg en worden ze verpacht aan boeren van elders of worden ze beheerd door Staatsbosbeheer. De traditionele boeren, die hun bedrijven in het bos hadden, de 'Waldboeren', gebruikten ook het bos en de heide rondom de landbouwpercelen. Daar werden schapen en koeien geweid, er werden plaggen gestoken om de akkers te bemesten en er werd hout verzameld. Dit hout diende als brandstof of als bouw materiaal. Het landschap van vóór 1900 was door dit tamelijk intensieve gebruik van bos en heide veel opener. In het Nijmeegse museum het Valkhof zijn prachtige schilderijen te zien van dit halfopen negentiende-eeuwse heidelandschap met bomen en hakhoutbosjes en uitzichten op het rivierenlandschap.

Palland is nu een demonstratiegebied voor historisch landschapsbeheer. De Vereniging Nederlands Cultuurlandschap heeft hier verschillende typen heggen en houtwallen aangeplant om de verscheidenheid aan landschapselementen te laten zien en om belangstellenden kennis te laten maken met de traditie van het vlechten van heggen.

De landbouwenclave van Palland op de Vossenberg

De vereniging zetelt in de prachtige villa Huis Wylerberg ⑪ even verderop langs de route. In de tuin van de bijbehorende dienstwoning is een landschapsmuseum ingericht. In dit openluchtmuseum bevinden zich elf miniatuurlandschappen met echte miniatuurheggen en minibomen en met boerderijen, kerken en schuren die op schaal zijn nagebouwd.

Huis Wylerberg heeft lange tijd een vrijwel verborgen bestaan geleid. Het imposante gebouw met zijn strenge expressionistische, op kristal geïnspireerde, vormgeving werd in de loop der tijd steeds meer aan het oog onttrokken door opgroeiende bomen. Rond het gebouw zijn recent bomen gekapt waardoor het zicht vanuit de villa op de Ooijpolder is hersteld en het bijzondere gebouw weer zichtbaar is vanaf de N70-route die op de Wylerberg achter de villa langsluip. In het weiland, naast het pad, staat een picknickbank. Hier heeft de wandelaar een fantastisch zicht op het huis, met het dorp Beek en de Ooijpolder als achtergronddecor.

Huis Wylerberg

35 m

De afdaling van de Wylerberg naar het Filosofendal loopt langs een akker ⑫ waar men jaarlijks rogge teelt. Graanteelt op kleine akkers in het bos levert een geringe oogst op en het is niet rendabel. Staatsbosbeheer zet dit historisch gebruik toch voort, omdat een graanveld er niet alleen mooi uitziet, maar het ook natuurwaarden in stand houdt. De akkertjes van de Wylerberg en de Duivelsberg hadden vroeger een zeer rijke akkerkruidenflora. Men probeert zo veel mogelijk soorten te behouden. In de zandiglemige bodem van de akkers nestelen ook veel soorten wilde graafbijen, waaronder de zeer zeldzame donkere rimpelrug. De graslanden elders op de Wylerberg en de Duivelsberg hebben ook hoge natuurwaarden. Ze worden niet bemest waardoor er veel soorten kruiden en grassen groeien die soortenrijke vegetaties vormen.

50 m

Vanuit het Filosofendal ⑬ volgt de N70-route het steile pad omhoog naar de Duivelsberg (Teufelsberg) ⑭. De naam heeft overigens niets met de duivel te maken, maar Teufel is een verbastering van Dueffel; de naam van het Duitse poldergebied aan de voet van de heuvelrug. Nabij het hoogste punt staat het pannenkoekenrestaurant dat wijd en zijd bekend is en voor velen een uitvalsbasis vormt voor een boswandeling. Het knus-

15 m

68 m

se restaurant is gehuisvest in een oud boerderijtje aan de bosrand. Ook hier is weer die afwisseling te zien van bos en landbouwgrond. De wandelroute loopt er voor de laatste keer langs graslanden en akkers tot deze, aan de grens met Duitsland (15) gekomen, voor lange tijd het bos induikt en hij ombuigt richting Nijmegen.

Appelbloesem in een bosrand op de Wylerberg

Het landbouwverleden heeft in de huidige natuurgebieden op de heuvelrug een bijzondere biologische erfenis achtergelaten. In de bossen, de bosranden en de houtwallen en hagen staan veel bijzondere inheemse bomen en struiken. Zo staan er in de bosranden op de Duivelsberg en in het Filosofendal veel appels en mispels. De appelbomen zijn van een inheemse soort (*Malus sylvestris*). De mispel (*Mespilus germanicus*) is door de Romeinen naar onze streek gebracht en daarna verwilderd en inmiddels ruimschoots ingeburgerd.

Appelbomen in het wild vinden hun oorsprong meestal in weggegooide klokhuizen van gekweekte appels. Hier op de Duivelsberg zijn het echter meestal echte inheemse appelbomen die generatie op generatie de eeuwen in de vele bosranden en houtwallen in het halfopen boerenlandschap van weleer hebben overleefd. Een ander voorbeeld van echte inheemse bomen zijn de vele wintereiken in de bossen. Vaak staan meerdere stammen dicht bij elkaar. Bij nadere beschouwing blijken die stammen één enkele boom te vormen. Deze eiken zijn de eeuwenoude overlevers van de hakhoutcultuur.

In de bossen op en rond de Duivelsberg liggen opvallende laagtes, zoals bij de Heksendans (16). Deze kommen of putten zijn door mensen gemaakt. In de bodem zit leem en dit is een goede grondstof om stenen, aardewerk of dakpannen te bakken. Deze leem werd al door de Romeinen opgegraven en gebruikt. Aan de Oude Kleefsebaan, die ten zuiden van de Duivelsberg ligt, liggen aan weerszijden van de weg de restanten van steen- en pottenbakkerijen uit het begin van onze jaartelling (1e tot 3e eeuw). Hier werden dakpannen en vloertegels gebakken voor de Romeinse nederzettingen in het Rijnland. Men vervoerde de zware producten met schepen. Deze konden in die tijd, toen de rivieren nog vrij meanderden, vermoedelijk tot onder aan de stuwwal komen waar nu het Meertje stroomt. Er loopt een geleidelijk dalende weg door het Filosofendal. Deze is waarschijnlijk door de Romeinen aangelegd als transportweg naar het Meertje. Deze holle weg (17) is zichtbaar op het punt waar de N70-route de toegangsweg naar het pannenkoekenhuis kruist. Er ligt daar ook een diepe leemkuil.

Holle weg op de Duivelsberg

54 m

Rijpe vruchten van de tamme kastanje

Vanaf hier gaat de route in westelijke richting verder. Het traject door de brede steile kom van het Filosofendal en met de afdaling naar Beek is misschien wel het meest inspannende deel van de route. Wie de wandeling eind oktober maakt kan hier tijd nemen om zijn zakken en tassen te vullen met kastanjes (18). De eetbare vruchten van de tamme kastanje liggen dan in grote hoeveelheden op de bosbodem. Men veronderstelt dat de Romeinen deze voedselboom introduceerden in onze streek. Nog steeds worden in landen rond de Middellandse Zee tamme kastanjes geteeld en verhandeld. Neder-

land heeft geen traditie in het gebruik van kastanjes. Dit gaat misschien veranderen door het moderne eetpatroon, waarin plantaardige eiwitbronnen zoals tamme kastanjes een groter aandeel krijgen. Er zijn aanwijzingen dat de boeren hier vroeger kastanjabomen plantten als onderdeel van hun boerenbedrijf. Het is niet bekend of ze de kastanjabomen alleen voor het hout gebruikten of dat ze ook de kastanjes oogstten voor het vee of zelfs voor eigen consumptie.

60 m

Op weg naar Beek moet nog de Sterrenberg (19) beklommen worden. Op deze vooruitgeschoven heuvel stond ooit een pannenkoekenrestaurant met een hoge uitkijktoren. De vier etages hoge toren gaf een panoramisch uitzicht over het dorp Beek, de Ooijpolder en het riviereengebied. De uitspanning werd gesloten en afgebroken. Daarvoor in de plaats kwam een Toscaanse villa. De wandelroute werd omgeleid en het uitzicht verdween. In vijftig jaar zijn ook diverse andere uitzichtpunten verdwenen op de N70-route, vaak simpelweg door de groei van bomen die het zicht belemmerden. Ook zichtlijnen hebben onderhoud nodig en dat betekent het kappen van bomen. In deze tijd is bomenkap een maatschappelijk discussiepunt geworden. Het dwingt bosbeheerders om goed uit te leggen waarom men dat doet. Voor het behoud van enkele uitzichten op de N70-route is het draagvlak hiervoor wellicht groot genoeg.

88 m

Vanuit Beek klimt de route naar de Stollenberg (20) in Berg en Dal. Het bankje bij het uitzichtpunt aan de Oude Holleweg kan een welkom rustpunt zijn. Met enig geluk ziet men daar een buizerd of misschien wel een raaf zweven. De bossen op de heuvelrug bieden nestgelegenheid aan vogels en vleermuizen die in een ruimer gebied naar voedsel

Wintereiken op de Stollenberg

zoeken. De Ooijpolder is een belangrijk voedselgebied, rijk aan muizen, muggen, vissen en kikkers. Buizerds en blauwe reigers nestelen in bomen op de heuvel en zij jagen in de polder. De watervleermuis nestelt in kolonies in holtes van oude bomen. 's Nachts vliegen deze dieren langs vaste routes door lanen en langs bosranden naar de Ooijpolder om boven het Meertje en boven andere wateren te jagen.

Na ruim veertien kilometer eindigt de natuurwandelpadroute in het Hengstdal ²¹, dat een groene corridor vormt tussen de gebouwen van de Sint Maartenskliniek en de villa's langs de Berg en Dalseweg. Er zijn nog veel meer verhalen te vertellen over de bezienswaardigheden op de route, over het landschap en over de natuur. De wandelaar kan goed voorbereid op stap gaan met de VVV-folder van de N70-natuurwandelpadroute of met de digitale informatie, inclusief GPS-route, die op de wandelsite van de gemeente staat (www.wandeleninbergendal.nl). Uitgebreide historische informatie staat in het boekje *Berg en Dal – Een cultuurhistorische wandeling* (zie www.erfgoedroute.nl). Het boekje *Geopaden op de stuwwal* geeft veel informatie over de geologie (zie www.geopaden.nl).

57 m

De geschiedenis van de route: 50 jaar N70

“Het natuurbeschermingsjaar 1970 heeft, voor wat Nijmegen en omgeving betreft, een bijzonder waardevolle herinnering nagelaten: de N70 natuurroute voor wandelaars. Niet zomaar een uit gepaald ommetje voor een verloren uurtje, maar een unieke dagtocht van maar liefst twintig kilometer door een sterk geaccidenteerd gebied met hoogteverschillen tot 70 meter in een van de mooiste streken van ons land.”

Zo begint de tekst van de allereerste folder die werd uitgegeven door het Comité N70 Nijmegen en omstreken, samen met de Streek-VVV Rijk van Nijmegen en Staatsbosbeheer. Het comité organiseerde in en om Nijmegen activiteiten in het kader van het Europees Natuurbeschermingsjaar N70. Staatsbosbeheer was actief betrokken bij de N70 en het districtshoofd Bavo Beijk werd bestuurslid van het comité.

In de archieven is niet te vinden hoe het idee ontstaan is om een wandelroute uit te zetten. De N70-route is de enige wandelroute in heel Nederland die in het kader van het natuurbeschermingsjaar is aangelegd. Vermoedelijk nam Bavo Beijk hierin het initiatief en waren er mensen van de VVV bij betrokken. Beijk legde zijn idee voor aan zijn medewerker Jan Erinkveld die bosopzichter op de Duivelsberg was.

Erinkveld had aanvankelijk een veel langere route voor ogen. Op advies van de VVV beperkte hij zijn ambities en zette hij een kortere route uit met het begin- en eindpunt in Nijmegen. Hij schatte de lengte op 20 kilometer, maar bij nameting blijkt nu dat die oorspronkelijke route ‘slechts’ 14,5 kilometer lang was. Erinkveld vond het zelf een “zware maar mooie tocht”.

De route loopt voor een groot deel door de natuurgebieden De Duivelsberg van Staatsbosbeheer en Heerlijkheid Beek van het Geldersch Landschap. Dat tweede gebied werd beheerd door boswachter Theo Merkus. Hij woonde in de dienstwoning in het Kastanje-dal in Beek. De twee boswachters bepaalden samen de route, waarbij Merkus erop aandrong dat de route door het dorp Beek zou lopen.

JAN ERINKVELD

Bosopzichter Jan Erinkveld is de geestelijk vader van de wandelroute. Erinkveld was in de jaren zestig in dienst bij de Heilig Landstichting toen Staatsbosbeheer hem vroeg opzichter te worden in natuurgebied de Duivelsberg. Hij betrokken met zijn gezin de dienstwoning in het Keteldal. Zijn zoon Frans is in zijn voetsporen gestapt en is nu boswachter in Schoorl. Zijn andere zoon Henk is een fanatiek wandelaar die veel oude (pelgrim)routes in ere heeft hersteld. In een interview met *De Gelderlander* in 1971 legt Jan Erinkveld uit wat de motieven waren voor de aanleg van de N70-wandelroute.

"Als het aan mij had gelegen zou de N70-route veel langer zijn geweest. Ik had in mijn gedachten een volledige dagwandeling, die in Nijmegen zou beginnen en dan via Ubbergen en Beek, de bossen Nederrijk en de But in Groesbeek. Vandaar via de Boswachterij en de Biesseltsebaan naar het Zweefvliegveld Malden en dan terug naar Nijmegen. 35 kilometer schat u? Zou wel kunnen. De mensen van de VVV vonden het te lang. Nou ja, die hebben natuurlijk meer verstand van zulk soort dingen. Ons werk in het natuurreservaat is natuurlijk op de eerste plaats het in stand houden van flora en fauna. Het behouden van wat er nog is en proberen onder zo gunstig mogelijke omstandigheden terug te krijgen wat verloren is gegaan. Pas op de tweede plaats komt, dat het natuurreservaat recreatie biedt aan veel wandelaars. Voor die mensen ook zijn de wandelroutes uitgestippeld. Eigenlijk leiden we de mensen met die wandelingen op een charmante en deskundige manier om de tuin. We voeren ze via de gemarkeerde palen bijna altijd langs de mooiste plekjes, maar wel op zo'n manier, dat er het minst vernield kan worden. De mensen zijn bijna overal vrij om te gaan waar ze willen, maar de ervaring leert, dat als er uitgezette wandelingen zijn, men zich op die paden houdt. En dat is eerlijk gezegd wat wij het liefste willen. Zou iedereen zo maar de bossen ingaan, dan bleef er niet veel over."

*Plaatsing van een routepaal door Jan Erinkveld
(foto uit het archief van de familie Erinkveld)*

*Het eerste wandelplaatje. Geliefd object van
verzamelaars*

Er werden circa 500 stevige houten palen met een schuine kop geplaatst om de wandelaars de route te wijzen. Op elke paal werd een metalen plaatje bevestigd met het N70-embleem; N70 in grote letters, omcirkeld door twaalf sterren met daaromheen de tekst 'Een land waard om in te leven'. De sterren verwijzen naar het logo van de Raad van Europa die dit natuurbeschermingsjaar had uitgeroepen. Staatsbosbeheer deed zeer actief mee tijdens het natuurbeschermingsjaar en deze plaatjes werden gebruikt om als label op te hangen in elk natuurgebied in Nederland. Boswachter Erinkveld gebruikte ze heel creatief om zijn N70-route te markeren.

Op donderdagmiddag 22 oktober 1970 werd de nieuwe N70-natuurroute officieel geopend door de VVV-directeur Quint. Hij noemde de route meteen al "de allermooiste wandelroute van geheel Nederland". De route was een onmiddellijk succes. In de eerste folder, die een tijdje na de officiële opening verscheen, stond hierover

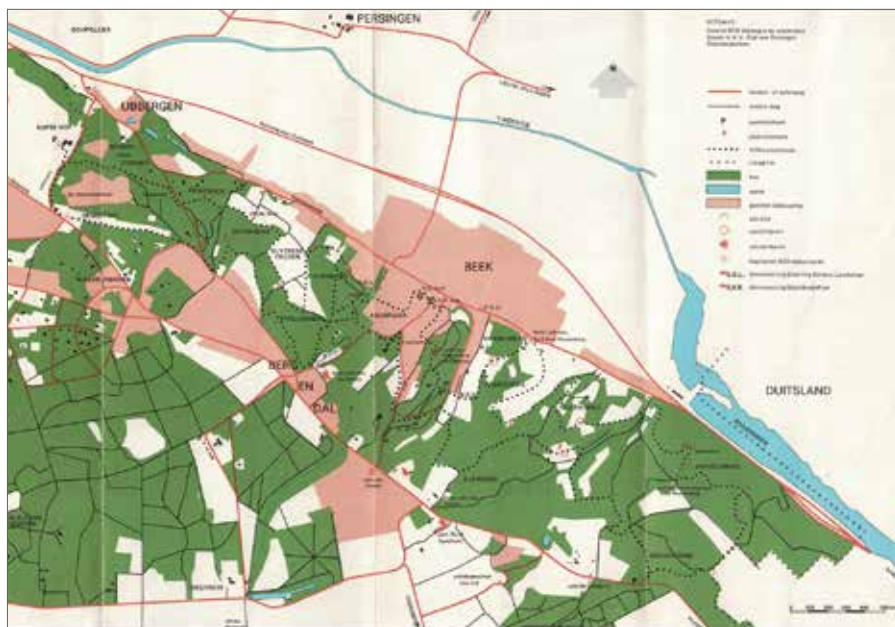
het volgende: "De N70-natuurroute mag nu reeds als een 'nationaal bezit' worden gekenmerkt. Wandelaars van overal uit Nederland komen naar Nijmegen om deze unieke wandeltocht (of een gedeelte ervan) te lopen."

Gedurende de vijftig jaar van het bestaan van de N70-route zijn ten minste acht verschillende edities van de folder uitgebracht en ten slotte is er ook een online-versie met downloads van routebeschrijving en GPS-track uitgebracht. De folderreeks laat zien dat het wandeltoerisme een hele ontwikkeling heeft doorgemaakt. Aanvankelijk gaven de folders vooral veel inhoudelijke informatie. Later kwam er meer aandacht voor de horeca en voor andere recreatieve activiteiten. De route werd steeds bekender en er kwamen steeds meer wandelaars. De N70-route werd een icoon van het wandeltoerisme in de streek en een 'unique selling point' voor de toeristische sector.

De eerste folder was uitgevoerd als een eenvoudig vouwblad in meerkleurendruk. De inhoud bestond uit de routebeschrijving, uit nuttige informatie over het gebied en er is een eenvoudig kaartje. De foto's waren nog in zwart wit. Op de voorkant stond een gestileerde boom met een bonte specht tegen de stam. Het N70-embleem was prominent in beeld. Zonder folder was de route prima te lopen door de duidelijke markering in het veld, maar de tekst en het kaartje gaven de wandelaar enig houvast waar hij zich bevond en wat hij om zich heen zag.

In 1980 werd vanwege het tienjarige bestaan van de route een nieuwe druk van de folder uitgebracht. Er werd een jubileumwandeling georganiseerd en dagblad De Gelderlander deed daarvan verslag. Jan Erinkveld zei bij die gelegenheid: "We hebben tien jaar geleden een goede zet gedaan. De N70 is een prachtige wandelroute geworden en gebleven. Tegenwoordig zijn er wel wat meer trimmers waarvoor de paden eigenlijk niet zijn aangelegd, maar dat is echt geen bezwaar. We zijn nog steeds bijzonder tevreden." Theo Merkus meldde dat hij goed in de gaten hield of bezoekers geen natuur vernielden. De boswachter was vooral streng voor mensen die hun hond niet aan de lijn hielden. In de folder staat zelfs een oproep om de hond thuis te laten. "Honden maken de dieren in het bos onrustig en voor een aangelijnde hond is een wandeling in dit wildrijke gebied alleen maar een kwelling."

Routekaartje uit de eerste folder van de N70-route uit 1970

De route werd in de loop der jaren een paar keer verlegd. Het westelijk traject door de bossen van Dommer, de Elyzeese velden en op de terugweg door het Hengstdal is wel altijd hetzelfde gebleven. In Beek werd de route meerdere keren verlegd vanwege problemen met particuliere eigenaren. Oorspronkelijk liep men vanaf het Kastanjedal over de Geest naar het centrum van Beek en daarna via de Sterrenberg, waar toen nog een pannenkoekenrestaurant was, naar het Keteldal. Nu loopt de route in het Kastanjedal naar beneden, langs het beeld van het wasvrouwje bij het grote waterrad, via de Rijksstraatweg naar het centrum van het dorp en dan vervolgens, via de Van Randwijckweg, omhoog door het Keteldal.

In natuurgebied de Duivelsberg werd de route ook meerdere keren verlegd. In delen van dit natuurgebied wilde men meer rust creëren en werd de route omgeleid. Het pad vanaf de dienstwoning van Staatsbosbeheer over de Vossenbergrug naar de Kleine Mussenberg (het huidige café-restaurant De Musschenberg) werd afgesloten. Er werd een steil doorsteekje gemaakt naar Palland. Ook de route vanaf het pannenkoekenrestaurant De Duivelsberg naar een tweede uitzichtpunt op de Duivelsberg werd geschrapt, omdat op dat punt reigers in de bomen gingen nestelen. De trajecten over de Heksendans en door het Eversbos werden ook enkele keren gewijzigd.

Het was een hele klus om bij routewijzigingen nieuwe routepalen te plaatsen. Ook verdwenen er veel N70-emblemen van de routepalen. Ze waren kennelijk zeer gewild bij verzamelaars en ze raakten op steeds meer plaatsen weg. Al snel besloot men om de paalkoppen groen te schilderen, dit als tweede aanduiding van de route. Vanaf de jaren tachtig meldden de folders dan ook dat 'de routepaaltjes met de groene kop u door het terrein (moeten) leiden'.

Vanaf het allereerste begin was de VVV betrokken bij de N70-route als adviseur en uitgever van de folder. In 1971 lanceerde directeur Quint van de Streek-VVV Rijk van Nijmegen een campagne om het wandelen in de regio te bevorderen. "Ik draai er helemaal niet omheen. We hebben hier geen internationale selling points. Pluspunten van het Rijk van Nijmegen zijn die geweldige wandelomgeving en de stad die 's avonds zoveel te bieden heeft. Op die twee pijlers is onze campagne gestoeld. We kunnen een product bieden dat in deze tijd van milieubederf – en dat bedoel ik dan echt in de breedste zin van het woord – zijn gewicht meer dan goud waard is." Dit zou men in 2020 zo weer kunnen zeggen.

De Vereniging Toerisme Ubbergen wierp zich op als hoeder van de N70-route. Theo Merkus en Loet van Sluis waren daarbij de drijvende krachten. De routewijzigingen en het op orde houden van de markering waren tijdrovende klussen. Er was veel overleg nodig met particuliere eigenaren voor de instandhouding of het omleggen van de route. Bij wijzigingen liep men met kruiwagens vol nieuwe palen de 'bergen' in om nieuwe markeringen te plaatsen. Men ijverde telkens weer voor de uitgave van een geactualiseerde folder. Zonder de inspanningen van de lokale mensen zou de route niet zo lang in stand zijn gebleven. In 2012 werd de Vereniging Toerisme Ubbergen opgeheven. Het beheer van de N70-route is nu overgenomen door vrijwilligers van Staatsbosbeheer en van het Geldersch Landschap in samenwerking met de gemeente.

*Theo Merkus op zijn favoriete bankje langs de N70-route
(foto Loet van Sluis)*

Het is nu in 2020, vijftig jaar na de opening van de wandelroute, nog altijd een genot om de N70-route te lopen. De natuur is rijk en het landschap is prachtig. De natuurterreinen worden deskundig beheerd en er is aandacht voor de bijzondere kwaliteiten van het gebied; de uitzichtpunten, de intieme landbouwenclaves en de bronbeken. Op veel

plaatsen zijn de uitzichten groots, met de groene Ooijpolder op de voorgrond en met de heuvels van de Veluwezoom of de Elterberg aan de horizon.

En ja, er is wat meer bebouwing bij gekomen. De Sint Maartenskliniek is herbouwd en massiever geworden en het verpleeghuis Kalorama breidt uit. Nijmegen heeft een stuk van de Kopse Hof bebouwd en er komen villa's pal naast het Kastanjedal. Maar grote ingrepen zijn gelukkig uitgebleven en de verstedelijking van de regio vond elders plaats.

Welbeschouwd zijn er ten oosten van Nijmegen, in de gemeente Berg en Dal, voor de wandelaar steeds meer gebieden ontsloten. In de Ooijpolder is de laatste tien jaar een netwerk van boerenlandpaden aangelegd in het agrarisch gebied. Het zijn graspaden in natuurstroken waarin bloemrijk grasland wordt gecombineerd met hagen en met andere landschapselementen. In de uiterwaarden langs de Waal is veel nieuwe natuur

Het kunstwerk 'Berg en Dalen' op een rotonde in Groesbeek

ontstaan door het project Ruimte voor de rivier. Veel van de nieuwe natuurterreinen zijn vrij toegankelijk en zij vormen een eldorado voor de wandelende natuurliefhebber. Rond Groesbeek kon altijd al door bossen, over heideterreinen en over veldwegen gewandeld worden. Er zijn veel zandpaden in het boerenland behouden en er zijn zelfs nieuwe toegankelijke natuurgebiedjes bij gekomen. De goede ontsluiting van het buitengebied is voor een belangrijk deel te danken aan het werk van lokale, particuliere organisaties voor natuur, landschap en cultuurhistorie.

De gemeente Berg en Dal koestert haar mooie landschap en de natuur, ook als bron voor recreatie en toerisme. Om haar beleid kracht bij te zetten deed de gemeente in 2020 mee aan de uitverkiezing tot wandelgemeente van het jaar. Zij verkreeg de nominatie samen met Westerwolde en Winterswijk. Tot een uitverkiezing door jury en publiek kwam het helaas niet vanwege de coronacrisis. Daarom werd besloten dat alle drie gemeentes de titel *Wandelgemeente van het jaar 2020* mochten voeren. In het juryrapport over de gemeente Berg en Dal stond de N70-natuurwandeleroute centraal en men sprak lovend over de acht 'bergen', over de fraaie vergezichten, de spannende geschiedenisverhalen en de kronkelende beekjes.

Een netwerk van organisaties

Er zijn in de gemeente Berg en Dal veel organisaties actief op het gebied van natuur, landschap en cultuurhistorie. Een aantal daarvan heeft zich speciaal ingezet voor een betere wandelontsluiting van het buitengebied.

Werkgroep Milieubeheer Groesbeek en Stichting Landschap Ooijpolder-Groesbeek streden voor het behoud van de zandpaden en voor het inrichten van toegankelijke natuurterreintjes in het boerenland van Groesbeek en de Ooijpolder. Via Natura en de Ploegdriever brachten boeren en burgers op één lijn voor een natuurlijker beheer en grotere toegankelijkheid van het agrarisch cultuurlandschap. Samen met Vereniging Nederland Cultuurlandschap ijverden zij voor een groene dooradering van het boerenland met daarin het netwerk van boerenlandpaden. Stichting Ark werkte in de Millingerwaard het

concept uit van natuurontwikkeling in combinatie met rivierversmalling en verspreidde dat naar andere uiterwaarden. Daardoor kan men nu schier eindeloos struinen door wilde natuur van Nijmegen tot Millingen aan de Rijn. Het IVN Rijk van Nijmegen en later ook Landschapsbeheer Groesbeek zijn de aanbieders van educatieve wandelingen over al die wandelnetwerken.

Veel van de hiervoor genoemde (lokale) organisaties hebben hun wortels in het natuurbeschermingsjaar N70. In dat jaar werden veel mensen zich bewust van de milieuverontreiniging en de teloorgang van de natuur. Een aantal mensen ging zich actief inzetten voor natuurbescherming en voor een beter milieu. Zij organiseerden zich in diverse nieuwe organisaties die nu een heel netwerk van betrokkenheid vormen.

1970

EUROPEES
NATUURBESCHERMINGS
JAAR

een beroep van de
raad van europa
op ieders verantwoordelijkheid

N70

**HET
EUROPEES
NATUUR
BESCHERMINGS
JAAR
1970**

De urgente oproep van de Raad van Europa

“In wat voor omgeving zullen de Europeanen van morgen moeten leven? Kunnen we de strijd tegen vervuiling winnen? Zullen onze natuurlijke hulpbronnen toereikend zijn om aan de stijgende eisen van een grotere bevolking, meer technologie en meer ontspanning te voldoen?”

Deze dringende vragen stelden de Raad van Europa al in 1968. De Raad besloot het jaar 1970 uit te roepen tot Europees Natuurbeschermingsjaar N70, zodat bovengenoemde vragen in elke lidstaat “gesteld zouden worden en zonder uitstel beantwoord”. Deze oproep straalde een enorme urgentie uit.

De Raad van Europa moet niet verward worden met de Europese Unie. Het doel van de Raad is het bevorderen van de eenmaking van Europa, vooral op sociaal en cultureel gebied. Het richt zijn aandacht op de democratie, de rechtstaat en de mensenrechten. In de jaren zestig groeiden de economie en de bevolking van Europa gestaag en nam de druk op de kwaliteit van het landschap, de natuur en het milieu toe. De Raad realiseerde zich dat deze ontwikkeling tot een groot maatschappelijk probleem zou kunnen uitgroeien en men wilde dat de Europeanen zich daarvan bewust werden. Het natuurbeschermings-

Actie-affiches van het Nederlandse N70-Comité (ontwerp K. Ooms)

jaar moest het belang van de Europese landschappen en van de natuurlijke hulpbronnen in beeld brengen. Daarnaast was er in dit jaar aandacht voor de mens die de neiging heeft zijn omgeving, het land, de lucht, het water en de natuur, te verontreinigen en te beschadigen.

De regeringen van elke lidstaat kregen de opdracht om hun burgers bewust te maken van de schadelijke invloeden van de mens op zijn leefomgeving. De Nederlandse regering benoemde een Comité ter voorbereiding van het Europees Natuurbeschermingsjaar 1970, met de ornitholoog prof. Voous als voorzitter. Hij nam zijn opdracht zeer serieus en hij voelde dezelfde urgentie die de oproep van de Raad van Europa uitstraalde. Hij nam er geen genoegen mee dat Minister-president de Jong het slechts een zaak vond van het Ministerie van C.R.M. (Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk). Hij betrok beide Kamers, de Provincies, de wetenschap, werkgevers en werknemers en de Raad van Kerken bij de voorbereiding.

Het vernieuwende inzicht van Voous en zijn comité was dat natuurbescherming geen zin had als niet het hele leefmilieu beschermd zou worden. In december 1969 presenteerde hij op een persconferentie het programma voor de Nederlandse invulling van het Europees Natuurbeschermingsjaar. Voous legde uit waarom natuurbescherming niet zonder een goed milieubeheer kan. Een ander comitélid prof. Kuenen kwam met verontrustende nieuwe wetenschappelijke inzichten. “Door ongebreideld verbranden van minerale koolwaterstoffen, neemt in de atmosfeer het gehalte aan kooldioxide op meet-

bare wijze toe. Wanneer deze toename niet kan worden vastgelegd, in de vorm van organische stof die door de natuur wordt geproduceerd, zal onvermijdelijk de temperatuur van onze aardoppervlakte toenemen.” Dat was een vroeg pleidooi tegen klimaatverandering.

Het programma voor het natuurbeschermingsjaar N70 bestond uit televisie- en radio-uitzendingen, congressen en symposia, tentoonstellingen, onderwijsactiviteiten op scholen, filmvoorstellingen, uitgaves van kranten, boeken, tijdschriften en kalenders. De Nationale Boekenweek stond ook in het teken van N70 met het thema ‘natuur’.

Na afloop van het natuurbeschermingsjaar constateerde het comité dat, naast de door hen georganiseerde activiteiten, de bevolking veel eigen initiatieven had genomen. De publieke opinie over natuurbescherming en milieubeheer had zich veel sneller ontwikkeld dan het comité had verwacht en mensen maakten zich erg ongerust over de verslechtering van het milieu. Het comité verzuchtte wel dat het een jaar was van veel woorden, maar (nog) geen daden.

Het natuurbeschermingsjaar 1970 in Nijmegen

Op 20 april 1970 meldde De Gelderlander dat voor Nijmegen en omstreken een lokaal comité was opgericht, dat een groot aantal activiteiten zou organiseren in het kader van het Europees Natuurbeschermingsjaar N70. Achteraf is niet meer na te gaan wie daarvoor destijds het initiatief heeft genomen en welke personen zitting hadden in dit comité, met uitzondering van de heer Bavo Beijck. Hij was districtsbeheerder van Staatsbosbeheer in het Rijk van Nijmegen. Het was wel een bijzonder initiatief, omdat dit het enige lokale N70-comité was in heel Nederland.

Het comité liet in juni van zich horen. In een brief aan alle Nijmegenaren riep het op de stad schoon te houden. “We moeten beginnen bij het begin dat is de omgeving van ons eigen huis, bij de voordeur, het voortuintje, op onze stoep, de straatgoot.” Op de invalswegen van de stad werden boodschappen langs de weg geplaatst met de tekst ‘Natuurbeschermingsjaar 1970 – Houdt Uw Stad Schoon’. De nadruk op die individuele verantwoordelijkheid en op ‘netheid’ beviel niet iedereen. Prof. Victor Westhoff, die vegetatiekunde doceerde aan de Nijmeegse Universiteit, zei in een interview dat die

slogan weinig begrip toonde voor de wezenlijke boodschap van het natuurbeschermingsjaar. Het zou volgens hem moeten gaan over echte milieubescherming en over de fysieke bedreigingen van natuurgebieden.

Gedurende het jaar 1970 werden op initiatief van het comité verschillende activiteiten georganiseerd. Bavo Beijk was bij de meeste initiatieven betrokken en kwam het meest in beeld. Er werden wandelingen onder deskundige leiding van boswachters georganiseerd in de natuurgebieden van Staatsbosbeheer. In juli kon men mee op excursie naar de Duivelsberg en naar de Wylerberg en in oktober waren er wandelingen in de natuurgebieden de Hatertse Vennen en de St. Jansberg. Er verscheen een brochure over de natuurgebieden rond Nijmegen en in oktober werd de N70-natuurwandelroute geopend. In de Raad van Arbeid, aan het Keizer Karelplein in Nijmegen, werd in september een grote natuurbeschermingstentoonstelling gehouden. Hier was een nagebouwd natuurgebied met moeras, bomen en een houten bruggetje te zien. Boswachter Jan Erinkveld bouwde daaraan mee.

*Een nagebouwd
natuurgebied
op de N70-
tentoonstelling
(foto uit het
archief van de
familie Erinkveld)*

Bavo Beijk was doordrongen van de urgente boodschap van het Nationaal Comité en van de Raad van Europa. Op een door het Nijmeegs comité georganiseerde natuurbeschermingsdag in Overasselt opende hij zijn lezing over milieuverontreiniging met de woorden: “We bungelen boven de afgrond, maar vallen er nog net niet in.” Hij sprak over de afvalstort door de gemeente Nijmegen in natuurgebieden, over het ondeskundig en overvloedig gebruik van bestrijdingsmiddelen door boeren en over waterverontreiniging.

Naast het lokale comité N70 waren er ook andere organisaties actief in Nijmegen. De gezamenlijke Jeugdbonden voor Natuurstudie voeren tijdens de zomermaanden met een tentoonstellingsboot door Nederland. De boot lag eind juli vijf dagen aan de Waalkade. De lokale afdelingen van de jeugdbonden verzonden de ludieke actie 'Een berk in ieders perk.' Zij staken berkenboompjes uit in een heideveld in natuurgebied de Hatertse Vennen. Deze moesten daar toch verwijderd worden om de heide in stand te houden. Zij boden de boompjes gratis aan aan de Nijmeegse burgers voor de deur van de Raad van Arbeid, waar op dat moment de N70-tentoonstelling plaatsvond. Ook bij deze actie was Staatsbosbeheer nauw betrokken.

De Katholieke Universiteit deed ook mee. De Raad van Europa had een speciale oproep aan de wetenschap gedaan om interdisciplinaire samenwerking te organiseren, omdat er "onvoldoende wetenschappelijke kennis bestaat van de complexe problemen, die veroorzaakt zijn door de invloed van de moderne samenleving op het milieu". Dit verzoek was via het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen doorgestuurd naar alle universiteiten. In Nijmegen pakte de Vakgroep Biologie de handschoenen op en organiseerde op 20 mei het congres *Natuurbehoud en Milieubeheer N70*, onder voorzitterschap van prof. H. Oomen, hoofd van de afdeling Dieroecologie.

Prof. Prick opent een blikje 'natuurlucht' tijdens het congres Natuurbehoud en Milieubeheer N70 (foto uit het bestuursarchief Radboud Universiteit Nijmegen)

Over de inhoud van het congres is niets meer te vinden in de archieven, maar het moet bij diverse deelnemers wel een gevoelige snaar geraakt hebben. Een aan-

tal deelnemers wilde niet enkel blijven praten, maar ook tot actie overgaan. Tijdens het congres werd besloten tot de oprichting van een Universitaire werkgroep Mens & Milieu die zich zou gaan bezighouden met de maatschappelijke aspecten van de milieuproblematiek. De vegetatiekundige Dr. Eddy van der Maarel nam het secretariaat op zich en bereidde de officiële oprichting voor. Hij was die zomer druk met het schrijven van een rapport over de biologische betekenis van de Ooijpolder, die werd bedreigd door plannen voor een Waalbochtverlegging. Daar zou, volgens van der Maarel, de universitaire werkgroep ook aandacht aan moeten besteden. Die maatschappelijke betrokkenheid bleek ook uit zijn medewerking aan de kadercursus Milieuzorg voor vrouwen vanuit het vormingscentrum Pro Mundi Vita.

Van der Maarel vroeg het universiteitsbestuur om financiële steun voor de werkgroep, maar directeur Aarts van de faculteit Wiskunde en Natuurwetenschappen liet in oktober aan het universiteitsbestuur weten dat de werkgroep Mens en Milieu volgens hem geen officiële status kon krijgen en dus ook geen aanspraak kon maken op financiële ondersteuning. Het lijkt er op dat het bestuur en de directie weinig sympathie hadden voor de maatschappelijke betrokkenheid van universitaire medewerkers zoals Eddy van der Maarel. De universitaire werkgroep is er uiteindelijk niet gekomen.

Dat weerhield een aantal andere deelnemers aan het milieucongres er echter niet van zich buitenuniversitair te organiseren. Er kwam een studiegroep en de eerste vergadering vond op 22 september plaats in het gebouw van de Raad van Arbeid, waar op dat moment de N70-tentoonstelling werd gehouden. Men noemde zich de Werkgroep Milieubeheer Nijmegen en Nico Dankelman trad op als voorzitter. Dankelman was medewerker op de universiteitsbibliotheek. In november trad de werkgroep voor het eerst naar buiten en dagblad De Gelderlander kopte “Werkgroep gaat ageren tegen Waalverlegging”. Van der Maarel was in die periode nauw bij de werkgroep betrokken.

De opkomst van de Nijmeegse natuur- en milieubeweging

Achteraf gezien wordt duidelijk dat er in het natuurbeschermingsjaar N70 iets in de lucht hing. Veel mensen werden zich bewust van de negatieve invloeden van de welvaartsmaatschappij op hun leefomgeving. Tijdens de activiteiten die toen werden georganiseerd ontmoetten gelijkgestemden elkaar en velen besloten actief te worden. Men wilde

niet enkel meer praten, maar ook dingen doen om de natuur te beschermen en om het milieu te verbeteren. IVN Rijk van Nijmegen en Werkgroep Milieubeheer Nijmegen zijn voorbeelden van de organisaties die hun wortels hebben in dat actieve jaar waarin het milieubewustzijn uitkristalliseerde. Het verhaal over het ontstaan van deze twee organisaties vertelt de betekenis en de waarde van het natuurbeschermingsjaar N70 voor de ontwikkeling van de natuur- en milieubeweging in Nijmegen.

Op woensdag 15 november 1972 kregen twaalf cursisten, uit handen van de Nijmeegse wethouder Hubers, hun diploma Natuurgids. Zij werden daarmee officieel natuurgidsen en zij konden excursies gaan leiden en voorlichting gaan geven op scholen. Deze cursus was in het voorjaar van 1971 gestart en omvatte 16 cursusavonden en 9 excursies. Het werd mede door het Instituut Voor Natuurbeschermingseducatie (IVN) georganiseerd. Bavo Beijck was de belangrijkste cursusleider. Door Beijck waren nu twaalf vrijwilligers opgeleid die de kennis en vaardigheden hadden om in de toenemende vraag naar natuurwandelingen te kunnen voorzien. Deze vraag naar geschoolde vrijwilligers ontstond in het natuurbeschermingsjaar toen hijzelf en andere deskundigen de N70-wandelingen organiseerden en begeleidden.

Omdat het niet de bedoeling was dat iedere cursist zijns weegs ging na het examen werd besloten tot oprichting van een lokale afdeling van het IVN. Het IVN was in 1960 opgericht en kwam voort uit de Bond tegen Verontreiniging van Natuur en Stad. Deze Bond had tot doel via 'natuurwachters' ongewenst gedrag van bezoekers in natuurgebieden te corrigeren. Het IVN wilde in plaats van 'corrigeren' meer 'educatie bedrijven'. De IVN-afdeling Rijk van Nijmegen organiseert nu al bijna 50 jaar de natuurgidsenopleiding. Deze duurt nog altijd anderhalf jaar en wordt afgesloten met het erkende diploma Natuurgids. Deze gidsen begeleiden regelmatig wandelingen in de natuurgebieden rond Nijmegen.

Een van de cursisten van die eerste cursus was Jan Erinkveld, de boswachter van de Duivelsberg. In zijn nalatenschap zat een klein ringmapje met een handgeschreven werkstuk *Van Natuurverstoring naar Natuurreservaten*. Het was het eindwerkstuk van de cursus. De openingszin luidt "Het natuurbeschermingsjaar 1970 heeft vele mensen aan het denken gezet over 'n probleem dat eigenlijk al 'n halve tot driekwart eeuw groeiende is; maar nu, samen met de milieu- en waterverontreiniging, voor de mens van nu, een probleem van levensbelang geworden is." Hij zet vervolgens de verschillende natuurverstoringen op een rij, zoals het gebruik van kunstmest in de landbouw, en hij beschrijft de gevolgen voor de natuur. Hij sluit af met "Zowel de natuurreservaten als de natuurbescherming is zeer zeker nodig voor het voortbestaan van mens en dier." Het werkstuk is

een mooie illustratie van de bewustwording die toen plaatsvond. Het werkstuk werd met een klinkende 8/9,5 beoordeeld.

De tweede belangrijke organisatie met de wortels in het natuurbeschermingsjaar was de Werkgroep Milieubeheer Nijmegen. Deze groep maakte na de oprichting in september 1970 een stormachtige ontwikkeling door. Er waren spoedig zoveel mensen bij betrokken en er lagen al snel zoveel verschillende onderwerpen op tafel, dat al in maart 1971 werd besloten de werkgroep op te splitsen. Er kwamen commissies (Ooij, Recreatie en Natuurbehoud, Tuinen) die min of meer onafhankelijk te werk gingen. Nico Dankelman, die mede oprichter was, bleef voorzitter van het bestuur, dat nu als coördinatiegroep optrad. Hij onderhield de contacten met burgemeesters en met beleidsambtenaren en hij werkte aan de oprichting van een stichting zodat deze als pressiegroep zou kunnen functioneren. Dankelman bleef tot eind 1972 voorzitter. Daarna richtte hij zijn aandacht op de inrichting van een grote heemtuin in Malden, om op die manier een grote parkeerplaats aan de bosrand te voorkomen en om het gebied groen te houden. De Heemtuin Malden werd in 1978 geopend.

De meest tot de verbeelding sprekende actie uit de beginjaren van de Werkgroep Milieubeheer was het verzet tegen de verlegging van de Waalbocht in de Ooijpolder. Het gebied had al eerder onder vuur gelegen. In 1967 maakte de gemeente Nijmegen plannen bekend om de Ooijpolder vol te bouwen met tienduizenden huizen. Daar werd toen alleen protest tegen aangetekend door een landelijke organisatie, de Contact-Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming. Maar toen in 1970 Rijkswaterstaat de varianten voor een verlegging van de Waal ging onderzoeken, kwam een breed lokaal verzet op gang. De Ooijpolder zou in tweeën worden gedeeld en het dorp Ooij en de Groenlanden zouden op een eiland komen te liggen. De verlegging van de rivier zou nodig zijn om schepen een snellere en veiligere vaarweg te bieden.

Actie-affiche van het Buurtcomité Groenlanden tegen de Waalbochtverlegging (zeefdruk Ben Wasser)

Eerst kwamen de biologen in actie. In opdracht van de Rijks Planologische Dienst schreven Dr. Eddy van der Maarel en Dr. Oomen een rapport over de biologische betekenis van de Ooijpolder en van de Millingerwaard. Hun, duidelijk activistische, conclusie was dat “op grond van de betekenis van het uiterwaardenlandschap moet worden gepleit voor het opschorten van de beslissingen”. In november 1970 vatte dagblad De Gelderlander de sfeer samen in de krantenkop “Op naar Den Haag om Ooij te redden” en drukte daarbij een foto af waarop o.a. Eddy van der Maarel en Bavo Beijk in de uiterwaarden langs de Waal stonden. Werkgroep Milieubeheer nam de Waalbochtverlegging als speerpunt van zijn acties.

Actie-affiche van
het Buurtcomité
Groenlanden tegen de
Waalbochtverlegging
(zeefdruk Ben Wasser)

De actie werd in 1971 breder toen in de Ooijpolder bewoners zelf in verzet kwamen en het Buurtcomité Groenlanden oprichtten. Een sterk punt van de Werkgroep en het Buurtcomité was, dat zij een goed alternatief aandroegen voor het probleem van de scheepvaart. Henk Bak van de Werkgroep Milieubeheer had een rapport geschreven over de mogelijkheden van een betere verkeersregulering op de Waal als alternatief voor een Waalbochtverlegging. Na een aanvankelijk meewarige reactie van Rijkswaterstaat kreeg het Buurtcomité steeds meer signalen van ambtenaren dat er intern twijfels bestonden over die verlegging en dat de ideeën van Bak werden gewaardeerd. Uiteindelijk duurde deze strijd tot april 1978. Er werd besloten tot uitstel van de beslissing voor een eventuele Waalverlegging tot het jaar 2000. Ook toen laaide de discussie weer op, maar een Waalverlegging bleef uit. Er is een mooi filmportret gemaakt van Buurtcomité Groenlanden over de strijd voor het behoud van de Ooijpolder tegen de plannen voor een Waalbochtafsnijding, met als titel *Eenheid of Verzuipen – Ooy moet blijven*. Deze film van de gebroeders Offermans is online te bekijken in de beeldbank van het Regionaal Archief Nijmegen.

In die begintijd van Werkgroep Milieubeheer werden in korte tijd veel mensen en organisaties betrokken bij het milieuprobleem. Dat bleek wel uit deelname van velen aan de grote milieu-actieweek die de werkgroep in maart 1972 organiseerde. Een bont gezelschap van mensen en organisaties was daarbij betrokken. De Nijmeegse wethouder Hubers opende een milieu-optocht door de binnenstad met wagens van de stadsreiniging vol met afval, voorafgegaan door een drumband met dansgarde. Er waren de volgende activiteiten: kerkdiensten met aandacht voor milieu, een creatieve wedstrijd georganiseerd door de Lindenberg, een puzzel-wandeltocht voor schoolkinderen, Open Huis bij de Werkende Jongeren, een themabijeenkomst op de universiteit en een protestmars vanuit dorps huis De Sprong in Ooij tegen de Waalbochtverlegging in de Ooijpolder. Ook werden er weer berkenboompjes uitgedeeld door de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie, waren er milieu-etalages ingericht bij Berkhout en Kloosterman en konden men bij garage Terwindt en Hekking uitlaatgassen laten testen.

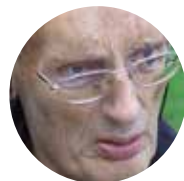
De Werkgroep was in die beginjaren een magneet die gelijkgestemde mensen aantrok en activeerde. Velen zijn kortere of langere tijd voor de stichting actief geweest. Het was een broeinest van ideeën en acties en velen zullen zich die tijd herinneren als het begin van hun persoonlijke betrokkenheid bij natuur en milieu die men later in andere omgevingen en op andere manieren heeft voortgezet. Het aantal actieve leden nam toe en er kwamen commissies bij. Koen Vandepoel nam het secretariaat op zich. Deze markante man (hij was heel groot vanwege een groeistoornis) werd de verpersoonlijking van de strijd tegen milieuverontreiniging en natuurvernietiging.

*Affiche van Werkgroep
Milieubeheer
Nijmegen met de
oproep tot deelname
aan de voorjaarsactie
in 1972 (geplaatst
bij een artikel in
De Gelderlander op
15 maart 1972)*

In 1973 nam de Werkgroep de stichtingsvorm aan. De boom die door de Raad van Europa als symbool was gebruikt voor het Europees Natuurbeschermingsjaar 1970 werd als logo genomen. In Groesbeek vormde zich een eigen kern met actieve leden die hun eigen Stichting Milieubeheer Groesbeek oprichtten. De Groesbeekse stichting bestaat nu nog steeds. De Nijmeegse stichting werd na veertig zeer actieve jaren in 2010 opgeheven. Het enorm omvangrijke archief (18,5 meter!), met meer dan duizend dossiermappen, werd in 2011 overgebracht naar het Regionaal Archief Nijmegen en is aldaar in te zien (Archiefnummer 1204 Stichting Milieubeheer Nijmegen).

KOEN VANDEPOEL

"Wanneer men zich om 'het milieu' bekommert, komt men, of men wil of niet in aanraking met de grote maatschappelijke problemen en twistpunten, omdat alles tenslotte samenhangt met de manier waarop men zich voorstelt dat een goede en menswaardige samenleving moet worden ingericht. Niettemin houden de leden van de commissie (natuurbehoud) zich in hoofdzaak bezig met de zeer concrete problemen die zich voordoen in de regio Nijmegen.

Wij menen dat de inzet voor het behoud van een leefbaar milieu begint bij je eigen deur, je eigen straat, je eigen gemeente en dat wanneer méér mensen vroeger waren begonnen om zich op deze manier dichtbij huis en concreet in te zetten voor hun eigen woonomgeving er veel gemeentes er niet zo troosteloos en saai, en veel landschappen niet zo kaal en ontluisterend zouden bijliggen als thans vaak het geval is."

Dit zijn de woorden van Koen Vandepoel (1932–2010), vanaf 1973 de drijvende kracht achter Stichting Werkgroep Milieubeheer voor het stadsgewest Nijmegen, zoals de stichting officieel heette. Hij fietste rond en hij stroopte de gemeentepagina's in de kranten af op zoek naar natuur- en milieumisstanden. Hij specialiseerde zich in de inspraak op overheidsplannen en -beleid en hij werd daarin een meester. Steunend op een breed netwerk van informanten, sympathisanten en deskundigen wierp hij een dam op tegen projectontwikkelaars en bestuurders die maar al te vaak natuur en milieu links lieten liggen.

Tot zijn grote successen behoren het behoud van het Bronnenbos de Refter en het weren van industriële activiteiten op Klaverland in de Millingerwaard. Hij ontving in 2007 uit handen van burgemeester de Graaf van Nijmegen de Zilveren Waalbrugspeld voor zijn verdiensten voor de natuur- en milieubescherming in Nijmegen en omgeving. In het nieuwe natuurterrein tussen Bronnenbos de Refter en de nieuwe school van de Havo Notre Dame des Anges in Ubbergen is postuum een wandelpad naar hem vernoemd.

"In wat voor omgeving zullen de Europeanen van morgen moeten leven? Kunnen we de strijd tegen vervuiling winnen? Zullen onze natuurlijke hulpbronnen toereikend zijn om aan de stijgende eisen van een grotere bevolking, meer technologie en meer ontspanning te voldoen?"

Raad van Europa, 1968

NAWOORD

Het is de zomer van het jaar 2020. De corona-pandemie heeft de wereldwijde economie doen stilvallen en de volksgezondheid is in gevaar. Mensen moeten thuis blijven, afstand tot elkaar houden en niet zonder een goede reden op reis gaan. Om toch enige ontspanning te hebben gaan veel mensen naar buiten om te wandelen in hun eigen omgeving. Gelukkig zijn er ten oosten van Nijmegen veel mooie wandelgebieden, mede dankzij de inspanningen van mensen die natuur en landschap een warm hart toedragen. Het is druk op de wandelpaden.

De aandacht voor het wandelen en voor de bescherming van natuur en milieu heeft hier in de streek een duidelijk beginpunt in 1970. Twee boswachters maakten de mooie N70-route en nodigden mensen uit om kennis te nemen van de natuur. Tijdens dat natuurbeschermingsjaar werden veel mensen zich bewust van de toenemende milieuvervuiling en natuurvernietiging die toen tot veel problemen leidden. Ze verenigden zich in nieuwe maatschappelijke organisaties en kwamen in actie.

Anno 2020 stapelen de problemen in de maatschappij zich weer op. Naast de coronapandemie heerst er ook grote onrust over de wereldwijde klimaatverandering en over de stikstofcrisis in Nederland. Hoe gaan mensen nu reageren op de urgente problemen?

Colofon

N70 – Een iconische wandelroute
over de Nijmeegse heuvelrug

UITGAVE Stichting Via Natura en
Bellefleur Boomgaardbeheer

www.bellefleurboomgaardbeheer.nl

oktober 2020

TEKST Arno van der Kruis

TEKSTREDACTIE Inez van der Schee,
Jane Klein

AFBEELDINGEN Arno van der Kruis
(tenzij anders vermeld)

ONTWERP OptimaForma,
Heilig Landstichting

De N70 werd aangelegd als educatieve natuurroute tijdens het Europees Natuurbeschermingsjaar 1970. In die tijd werden veel mensen zich bewust van de toenemende milieuverontreiniging en natuurvernietiging. De wandelroute was meteen een succes en werd een icoon van de natuur- en milieubescherming.

